Balogh Attila

Kábítószer-prevenciós részlegek a büntetés-végrehajtási intézetekben

A magyar büntetés-végrehajtási intézetekben a kábítószer-prevenciós körletek kialakításának konkrét jogszabályi feltételeit a szabadságvesztés és az előzetes letartóztatás végrehajtásának szabályairól szóló 6/1996. (VII. 12.) IM rendeletet (a továbbiakban: Rendelet) módosító 18/2002. (XI. 30.) IM rendelet rendelkezései határozzák meg. Természetesen a büntetés-végrehajtási szervezetet a feladat nem érte felkészületlenül, hiszen a kábítószer- ellenes stratégia kidolgozása a büntetés-végrehajtási szervezet részéről már jóval a módosító szabályozás hatályba lépése előtt megtörtént. Több mint egy évtizede rendelkezünk kábítószer-ellenes stratégiával, amely összhangban van a nemzeti stratégia céljaival és elveivel.

Stratégiánk három fő eleme közül (kínálatcsökkentés, keresletcsökkentés, ártalomcsökkentés) a kínálatcsökkentésnek egyik lényeges módozata – a kábítószer-prevenciós körletek kialakítása – lehet megoldás az intézeteinkben megjelenő kábítószer-problémára, ami természetesen csak egy része a komplexen végrehajtandó feladatoknak. A tapasztalatok szerint a magyar bv. intézetekben a droghelyzet még nem kritikus, így a hangsúly a kínálat csökkentésen és a megelőzésen van. Ugyanakkor az ártalomcsökkentés sem lehet elhanyagolható feladat a jövőben, mert várhatóan növekedni fog az ún. kemény-drogosok száma az intézetekben.

Tekintettel a téma kiemelt jelentőségére a Büntetés-végrehajtás Országos Parancsnoksága Fogvatartási Ügyek Főosztálya és Egészségügyi Főosztálya 2004-ben közösen két alkalommal is vizsgálta a kábítószer-prevenciós csoportok kialakítását és működését. (Az ellenőrzések nyomán készült jelentés képezi ennek a tanulmánynak az alapját.)

Mint említettük: jogszabályok írják elő a büntetés-végrehajtás számára a kábítószer-prevenciós részlegek létesítését. E jogszabályok egyike csak a Rendelet módosítása, amelynek a vonatkozó rendelkezései más jogszabályokkal összhangban, illetve rájuk építve születettek meg. Tekintettel arra, hogy a jogszabályok részletes ismertetése a Börtönügyi Szemle 2003. évi 1. számában Garami Lajos részéről kellő alapossággal megtörtént, ezért az ismeretek frissítése érdekében, csak felsorolás jelleggel szükséges jelezni néhány olyan fontos szabályozást, amelyek a büntetés-végrehajtás szervezetére is kiemelt feladatokat róttak:

- 96/2000. (XII. 11.) OGY határozat a kábítószer-probléma visszaszorítása érdekében készített nemzeti stratégiai program elfogadásáról
- 1036/2002. (IV. 12.) Korm. határozat a kábítószer-probléma visszaszorításáról szóló nemzeti stratégiai program rövid és középtávú céljainak végrehajtásával kapcsolatos kormányzati feladatokról

- 1009/2004. (II. 26.) Korm. határozat a társadalmi bünmegelőzés nemzeti stratégiája rövid, közép- és hosszú távú céljainak végrehajtásával kapcsolatos kormányzati feladatokról (Ez a jogszabály, amely Garami Lajos tanulmányának megjelenését követően lépett hatályba, a kábítószer-használó fiatalkorú és fiatal felnőtt korú elítéltek számára kezelési programok és speciális részlegek kialakítását határozza meg a büntetés-végrehajtási szervezet számára)
- 1129/2004. (XI. 24.) Korm. határozat a kábítószer-probléma visszaszorításáról szóló nemzeti stratégiai program céljainak végrehajtásával kapcsolatos kormányzati feladatokról (E határozat hatályon kívül helyezte a 1036/2002. (IV. 12.) Korm. határozatot, és újabb feladatokkal fogalmazott meg a kábítószer-probléma kezelésére vonatkozóan.)

A kábítószer-prevenciós részlegek kialakításának előkészítése 2003-ban kezdődött meg, és az év végére 11 intézetben meg is indulhatott az érdemi munka. További két intézetben sikerült megteremteni a speciális csoport működésének feltételeit, így 2004-ben már 13 helyen működhetett kábítószer-prevenciós csoport:

- Állampusztai Országos Büntetés-végrehajtási Intézet
- Baracskai Országos Büntetés-végrehajtási Intézet
- Budapesti Fegyház és Börtön
- Fiatalkorúak Büntetés-végrehajtási Intézete, Tököl
- Fiatalkorúak Regionális Büntetés-végrehajtási Intézete, Szirmabesenyő
- Heves Megyei Büntetés-végrehajtási Intézet
- Kalocsai Fegyház és Börtön
- Komárom-Esztergom Megyei Büntetés-végrehajtási Intézet (itt 2004-ben kezdte meg munkáját a prevenciós részleg)
- Márianosztrai Fegyház és Börtön
- Nagyfai Országos Büntetés-végrehajtási Intézet
- Pálhalmai Országos Büntetés-végrehajtási Intézet
- Szegedi Fegyház és Börtön
- Váci Fegyház és Börtön

A jelzett intézetekben (az esztergomi kivételével) szolgálatot teljesítő és a speciális csoporttal foglalkozó, illetve a kábítószer-prevenciós körlete működését előkészítő személyi állomány részére 2003-ban a Budapesti Fegyház és Börtönben egynapos tájékoztató értekezlet került megrendezésre. Megtörtént a feladat végrehajtásával kapcsolatosan kiadott szabályozások: a kábítószer-prevenciós részlegen elhelyezett elítéltek és előzetesen letartóztatottak ügyeinek intézésre vonatkozó egységes eljárásról szóló 1-1/54/2003. (IK Bv. Mell. 7.) OP intézkedés (a továbbiakban: OP intézkedés), valamint az országos parancsnok általános helyettesének 2-1/1/2003. (IK Bv. Mell. 11.) számú intézkedésének – ami tartalmazza a témakörre vonatkozó Módszertani Útmutatót – részletes elemezése.

Az értekezleten elhangzott kérdések, felvetések alapján már érzékelni lehetett, hogy az új feladat végrehajtása ugyan nem lesz zökkenőmentes, de a személyi állománynak a szükséges ismeretei megvannak ahhoz, hogy a kábítószer-prevenciós körletek szak-

mai munkáját megszervezze és irányítsa. Ugyanakkor, ahogy ez már az értekezleten és az előkészítő munka során is látszott, a civil szervezetek bevonása a munkába indokolt volt, mivel nem minden intézetben van olyan szakszemélyzet, amelyik a kábítószer-problémakört kellő mélységben ismeri, a speciális programok magvalósítása pedig igényli a magas képzettséggel rendelkező szakembereket. A civil szféra bevonása természetesen költséget jelentett, melynek fedezetéül a Gyermek-, Ifjúsági- és Sportminisztérium részéről a büntetés-végrehajtási szervezet rendelkezésére bocsátott 27,3 millió forint szolgált.

A feladatok végrehajtásában együttműködő társadalmi és civil szervezetek tevékenysége

Noha a személyi állomány tagjai közül kerültek ki azok az oktatók, illetve terapeuták, akik a speciális csoporttal célzottan, terápiás jelleggel foglalkoznak (ez súlyozottan két intézetre – Fiatalkorúak Büntetés-végrehajtási Intézete, Pálhalmai Országos Büntetés-végrehajtási Intézet – volt érvényes), számos esetben került sor társadalmi és civil szervezetek bevonására. Valamennyi intézetnél – ahol külső szervezetet vontak be a terápiás munkába – együttműködési megállapodás vagy szerződés készült. A megkötött szerződésekben, együttműködési megállapodásokban részletesen foglalkoztak a két fél által vállalt feladatokkal, és annak személyi és tárgyi feltételeivel. A megállapodások és szerződések problémája volt esetenként, hogy azokban nem határozták meg pontosan a foglalkozások számát, idejét vagy tematikáját.

Az intézetekben megjelenő civil vagy társadalmi szervezetek heterogén képet mutatnak. A drogambulanciákon kívül karitatív szervezetek, tanintézmények, állami intézmények szakirányú végzettséggel rendelkező alkalmazottjai segítették, segítik a prevenciós célok megvalósítását.

Az **Állampusztai Országos Büntetés-végrehajtási Intézetben** a *Bács-Kiskun Megyei Rendőr Főkapitányság* közreműködésével – felvilágosító beszélgetések, videó-vetítés formájában – bünmegelőzési foglalkozásokat tartottak. A fogvatartottak konfliktuskezelő képességének fejlesztésére a *Kalocsai Fegyház és Börtön pszichológusa* terápiás foglalkozásokat, személyiség-fejlesztő tréningeket tartott az intézetben, amely *szerződéses pszichiáter* munkáját is igénybe vette.

A **Baracskai Országos Büntetés-végrehajtási Intézet a** ráckeresztúri *Kallódó Ifjúságot Mentő Misszió Drogterápiás Központ* szolgáltatását vette igénybe, a Központ – heti 1-4 órában szervezett egyéni és csoportos foglakozásokat különböző témakörökben (drogismeret, önismeret, konfliktuskezelés stb.) A *Baptista Szeretet Szolgálat* lelkésze kéthetente jár be az intézetbe, általában kétórás csoportos és egyéni foglalkozást tart, melynek célja az önismeret megszerzése és a lelki megnyugvás segítése.

A **Budapesti Fegyház és Börtönben** *Choly Daróczy József* tartott előadásokat a roma-kérdéssel kapcsolatban. Az *Esterházy Károly Tanárképző Főiskola* oktatói tíz alkalommal tartottak előadást a szabadulás utáni életvitel, illetve a munkahelykeresés témáiról. *Palló József bv. őrnagy, a Rendőrtiszti Főiskola Bv. Tanszékének tanára* az európai uniós csatlakozással kapcsolatosan adott tájékozatót.

A **Fiatalkorúak Büntetés-végrehajtási Intézetében, Tökököl** az *AVP Hungary* hetente két alkalommal tartott csoportos és egyéni foglalkozásokat a kábítószer-problémáról, kezelésének lehetőségeiről, a drog-fogyasztás ártalmairól és pszichés hatásairól. A *Tiszta Jövőért Alapítvány* munkatársai a drog-fogyasztás hatásainak témakörét dolgozták fel a speciális körlet fovatartottjaival.

A **Fiatalkorúak Regionális Büntetés-végrehajtási Intézetében, Szirmabesenyőn** a Miskolc Város Kulturális Egyeztető Fóruma irányítása alatt működő *Miskolci Drog Ambulancia* a drog-függésről és a drog-fogyasztásról tartott rendszeresen csoportos foglalkozásokat. A *Megyei ÁNTSZ* a komplex egészségfejlesztés témakörét dolgozta fel, a *Borsod-Abaúj-Zemplén Megyei Rendőr Főkapitányság* pedig bűnmegelőzési célú előadásokat tartott.

A **Heves Megyei Büntetés-végrehajtási Intézet** *a RÉV Szenvedélybetegeket Segítő Szolgálat* segítségét vette igénybe, a Szolgálat munkatársai kéthetente ismétlődő kiscsoportos foglalkozást tartottak, mely során a konfliktuskezelés, illetve az életút-tervezés lehetőségeit beszélték meg a fogvatartottakkal. A *Heves Megyei Kábítószerügyi Egyeztető Fórum* a drog-fogyasztással járó problémákat dolgozták fel, a *Konszenzus Alapítvány* a kábítószer-függésről tartott előadást, egy megyei *addiktológus* a drog-függés kezelésének lehetőségét ismertette.

A **Kalocsai Fegyház és Börtönben** *a helyi Rendőrkapitányság* – videó-vetítéssel egybekötött bűnmegelőzési felvilágosító beszélgetéseket tartott. A *helyi kórház pszichiátere* havonta két alkalommal tart személyiség-fejlesztő, önismereti foglalkozásokat a fogvatartottak részére.

A **Komárom-Esztergom Megyei Büntetés-végrehajtási Intézetben** az esztergomi *Szent Jakab Szenvedélybeteg Segítő Központ* heti egy alkalommal csoportos foglalkozást tart a fogvatartottak részére, melynek célja a drog-probléma kezelése, megelőzése.

A **Márianosztrai Fegyház és Börtön a** *Magos-Fa Alapítvány* szolgáltatását vette igénybe, az Alapítvány jogi, egészségügyi kérdésekben tartott felvilágosító előadásokat, illetve tréningeket.

A **Nagyfai Országos Büntetés-végrehajtási Intézet** a *Dr. Farkasinszki Terézia Ifjúsági Drogcentrummal* működött együtt a kábítószer-függéssel járó problémák ismeretterjesztése terén.

A **Pálhalmai Országos Büntetés-végrehajtási Intézetben** a személyzet egy része külön kiképző tanfolyamon vett részt, így az intézet belső humán erőforrásból oldja meg a speciális csoportban elhelyezett fogvatartottakkal történő foglalkozást.

A **Szegedi Fegyház és Börtön** – Nagyfához hasonlóan – a *Dr. Farkasinszki Terézia Ifjúsági Drogcentrummal* dolgozik együtt. A csoportban – heti két foglalkozást tartva – az egyéni problémákat, a feszültségek okát beszélik meg, továbbá ventiláció keretében a napi problémákat dolgozzák fel, ezzel is a drog-függést célozzák csökkenteni, lehetőség szerint a visszaesést kizárni.

A **Váci Fegyház és Börtönben** – mint Márianosztrán – a *Magos-Fa Alapítvány* tartott előadásokat, foglalkozásokat, tréningeket jogi, egészségügyi kérdésekben. A *helyi munkaügyi központ* munkaerő-piaci tréninget tart: a szabadulásra készít fel, s – az inté-

zet kellően alapos előkészítését követően – a szabadulókat csoportos kimaradásra viszi a munkaügyi központba.

A kábítószer-prevenciós részlegbe helyezés előkészítése

A fogvatartottak speciális csoport és a csoportba helyezés alapvető jellemzői, illetve feltételei a következők:

- valamennyi fogvatartott számára elérhető kell, hogy legyen
- önkéntesség
- mintaadás az ellenőrzéshez
- speciális kezelési programok
- kedvezmények a fogvatartott részére a motiváció érdekében
- „kihelyezés" kábítószer fogyasztása esetén

A fogvatartottak prevenciós részlegre helyezésének előkészítéséhez különböző gyakorlatot alkalmaztak az intézetek:

- Az egészségügyi befogadás során tett nyilatkozatokat (kábítószerrel való érintettség: fogyasztás vagy terjesztés) vették figyelembe az előkészítő nevelők, majd az egyéni meghallgatásokat követően a csoportba helyezésre vonatkozó kérelmet terjesztettek be a fogvatartottak;
- az intézet videó-hálózatán és nevelői foglalkozásokon ismertették meg a programot a fogvatartottakkal, majd ezt követően összesítették a jelentkezőket (ez volt a leggyakoribb megoldás);
- a meglévő speciális csoportot (önkéntes körlet) egészítették ki a kábítószer-problémával küzdő fogvatartottakkal (Budapesti Fegyház és Börtön);
- szűkebb fogvatartotti kört, a nőket célozták meg, figyelembe véve az érintettséget és a veszélyeztetettséget (Heves Megyei Büntetés-végrehajtási Intézet);
- megtörtént az intézet teljes fogvatartotti körének szondázása a kábítószerrel való érintettség tekintetében (Baracskai Országos Büntetés-végrehajtási Intézet), majd a rászorultságot vették figyelembe.

A Szegedi Fegyház és Börtönben a speciális csoportba helyezés előtt már a kiválasztásba bevonták a külső szakmai szervezetet – amely később a foglalkozásokat tartotta. A helyi drogambulancia szakemberei a kábítószer-problémához leginkább illeszkedő teszteléseket hajtottak végre, majd szakmai javaslatukat az intézetnek átadták, mely alapján a Befogadási és Foglalkoztatási Bizottság (a továbbiakban: befogadási bizottság) a döntését kellő szakmai alapon hozhatta meg. Ki kell emelni, hogy ebben az esetben az ambulancia térítésmentesen segített.

A jelentkezők minden esetben kérelmi lapot töltöttek ki, a nevelők ezeket a fogvatartotti alrendszer kérelmi menüjében rögzítették. Ezzel a mechanikusnak tűnő intézkedéssel lehetett egyértelműen az önkéntesség tényét adminisztrálni, hiszen a speciális programban való részvétel egyik alapeleme a fogvatartott önként történő részvétele.

A nevelői és pszichológusi vélemény elkészülését követően kapta meg a befogadási bizottság az anyagokat, majd döntött a behelyezésről. Abban is változó gyakorlat alakult ki, hogy a bizottsági üléseken a behelyezést kezdeményező nevelő, a fogadó neve-

lő és a pszichológus vagy pszichiáter közül ki legyen jelen. Elegendőnek kell tekintetni a szakterületi véleményeket, ha azok a vonatkozó OP intézkedés, továbbá a Módszertani Útmutató alapján készülnek el. A férőhelyek kihasználatlansága esetén valóban nem szükséges a jelzett személyek jelenléte a bizottsági döntésekor, de amennyiben már kevés a szabad hely, s a befogadási bizottság ülésén elutasító döntések is értelemszerűen születni fognak, mindenképpen indokolt a jelzett szakszemélyzet jelenléte, akik a bizottság munkáját maradéktalanul segíthetik szakmai érveikkel. Ezzel el lehet érni, hogy mindig az éppen legjobban rászoruló kerüljön be a csoportba. Az állomány számára sem jelent jelentős többletfeladatot a bizottsági ülésen történő részvétel, a bizottság tájékoztatása és a szakmai érvek esetleges ütköztetése, hiszen nem heti rendszerességgel kell a csoportba behelyezni fogvatartottakat.

Az alkalmazott kedvezmények – motiváció

Külön kiemelésre érdemes a kábítószer-prevenciós körletetek egyik alapvető jellemzője: a fogvatartottak motiválásának kérdése. Az alkalmazott kedvezmények tekintetében elsősorban a csomagküldés, a látogatók fogadásának gyakoribbá tétele a gyakorlat, de az általagosnál jobb elhelyezési körülmények önmagukban ugyancsak motiváló tényezőknek tekinthetők.

A Budapesti Fegyház és Börtön kivételével minden intézetben legalább eggyel több csomag beküldésére van mód. Azokban az intézetekben (pl. Nagyfai Országos Büntetés-végrehajtási Intézet), ahol négy csomag beküldésére van lehetőség, nem látták indokoltnak a csomagok számának további emelését. A látogatók fogadása gyakorisága növelésével szintén élnek az intézetek, a fogvatartottak ezeket a kedvezményeket értékelik, hasznosnak tartják.

A Budapesti Fegyház és Börtönben a jelzett kedvezmények biztosítása nélkül is elégedetten nyilatkoznak a fogvatartottak, hiszen itt kimagaslóan jók az elhelyezési körülmények és az ellátás. Tágas és praktikusan berendezett zárkák mellett nagyon jól felszerelt közösségi helyiség áll a csoport tagjainak rendelkezésére. Ebben az intézetben tehát ezek a tényezők – az átlagtól eltérő elhelyezési lehetőségek, a részlegek technikai felszereltsége stb. – jelentik a fogvatartottak számára a motivációs tényezőt.

A kábítószer-prevenciós körletek kialakítása, jellemzői

A kábítószer-prevenciós részlegek kialakítására kijelölt intézetekben tizenkét helyen oldották meg úgy a fogvatartottak elhelyezését, hogy külön körletre vagy körletrészre, közös zárkákba, illetve zárkába kerültek a csoport tagjai. Szirmabesenyőn, a Fiatalkorúak Regionális Büntetés-végrehajtási Intézetben a fogvatartottak az eredeti elhelyezési körülményeik között maradtak, a foglalkozásokat tartják meg együtt számukra.

Megjegyzendő, hogy nincs akadálya annak, hogy a fogvatartottak elhelyezése változatlan maradjon, hiszen az OP intézkedés 8. pontja értelmében erre van mód: „Prevenciós részleget lehetőség szerint külön körleten vagy körletrészen kell kialakítani.". A „lehetőség szerint" megfogalmazás révén, illetve az intézkedés elkészítése során is deklarálva lett, hogy nem kötelező a közös elhelyezés, noha az praktikusabb, mint a

szétszórt elhelyezés, s a gyakorlati haszna is jóval nagyobb. E szabályozás célja elsősorban az volt, hogy a speciális kezelésbe, programokba bevont személyeket olyan terápiás közösségbe helyezzük át, amely a példamutatáson, a közös sors vállalásán keresztül motivációs erőkkel segíti az esetleges problémák feldolgozását, megoldását. Nyilvánvaló volt az is, hogy a viszonylag komfortosabb elhelyezési körülmények, a „védett környezet" tovább növelhetik a prevenciós programok hatékonyságát.

Amikor az OP intézkedés jelzett szabályozását (8. pont) megfogalmaztuk, a fenti célok érvényesítésének szem előtt tartása mellett figyelembe kívántuk venni az intézetek eltérő elhelyezési adottságait, illetve azt is, hogy az új közösségek, csoportok kialakítása továbbra is egy kényszerközösséget hoz létre, ahol személyes konfliktusok, a csoportkohéziót csökkentő belső ellentétek is megjelenhetnek.

A kábítószer-prevenciós részlegen elhelyezett fogvatartottak összetétele valamennyi intézetben heterogén képet mutat. Az OP intézkedés 5. pontjában meghatározott szempontok szerinti fogvatartottak (fogyasztók, terjesztők, védeni kívánt személyek) változó arányban kerültek be a speciális csoportba. Tekintettel arra, hogy még sehol nem kellett teljes telítettséggel működtetni a csoportot, nem is volt szükség arra, hogy valamilyen szempontból kiemelten preferáljanak bizonyos fogvatartotti kört. Mindamellett nyomatékosítani szükséges, hogy célszerű a behelyezésre vonatkozó döntéseket mindig egyéniesítve meghozni a bizottságnak, ami természetesen nem zárja ki célzott személyekre szűkített bevizsgálást vagy előkészítést.

A kábítószer-prevenciós körletek befogadó képessége változó. Amíg a Budapesti Fegyház és Börtönben például összesen 30 fő befogadására alakították ki a körletrészt (öt zárkával), addig a Heves Megyei Büntetés-végrehajtási Intézetben és a Kalocsai Fegyház és Börtönben tíz-tíz fő elhelyezését oldották meg, mivel az intézetek adottságai csak annyit tettek lehetővé, továbbá a létszámhelyzetük sem indokolja egy nagyobb méretű csoport kialakítását.

A lehetséges férőhelyeket egyik intézetben sem tudták maradéktalanul betölteni, mindenhol voltak üres helyek. A körletek kialakításánál a zárkák méretétől függően döntöttek, ennek megfelelően a speciális csoportok elhelyezése részlegszerű vagy csak egy zárkára szorítkozó. A nagyobb befogadóképességgel rendelkező intézetekben (Budapest, Tököl, Vác, Szeged) a külön részleg kialakítását látták célszerűnek, míg a kisebb intézetekben (Eger, Kalocsa) általában egy zárkát jelöltek ki erre a célra.

A több zárkában történő elhelyezés kialakítása előnyösebb, mint egy nagy zárkaközösség létrehozása, amit egy megyei intézetben lefolytatott vizsgálat is igazolt, mivel az ellenőrzés során a fogvatartottak személyes konfliktusokról, alkalmazkodási problémákról számoltak be. A viszonylag nagyobb, új csoport kialakításával az összeszokott zárkaközösségeket bontják meg, újabb és sokszor kevésbé ismert fogvatartottaknak kell egymáshoz alkalmazkodniuk. A keletkező feszültségek kezelése a nevelők számára többletfeladatot jelenthetnek, ami a szakmai munka rovására mehet. A megoldás a kisebb zárkaközösségek kialakítása. Ezzel a kezelés érdekében kialakítandó differenciálás elve érvényesülhet. Mindenképpen szükséges azt a tényt kiemelni, hogy a kérdéses intézet a problémát egyéni és csoportos foglalkozások szervezésével nagyon jól kezelte, mely munkának köszönhetően a csoporton belül konszolidálódott a helyzet.

A speciális csoportok férőhelyei (a 2004. október végi létszámadatok alapján), bővítési lehetőségek és szándékok

Intézet	Férőhely	Létszám	Bővítési lehetőség az adott körleten	Bővítési szándék
Állampusztai Országos Bv. Intézet	10	10	van	van
Baracskai Országos Bv. Intézet	12	10	nincs	nincs
Budapesti Fegyház és Börtön	30	23	nincs	van
Fiatalkorúak Bv. Intézete, Tököl	12	7	nincs	van
Fiatalkorúak Regionális Bv. Intézete, Szirmabesenyő	18	7	van*	nincs
Heves Megyei Büntetés-végrehajtási Intézet	10	8	nincs	nincs
Kalocsai Fegyház és Börtön	10	6	nincs	nincs
Komárom-Esztergom Megyei Bv. Intézet	8	8	nincs	nincs
Márianosztrai Fegyház és Börtön	10	9	nincs	nincs
Nagyfai Országos Büntetés-végrehajtási Intézet	12	9	nincs	van
Pálhalmai Országos Büntetés-végrehajtási Intézet	25	20	van	van**
Szegedi Fegyház és Börtön	12	12	van	van
Váci Fegyház és Börtön	18	16	van	van
Összes létszám	**187**	**145**		

* **A Fiatalkorúak Regionális Bv. Intézetében, Szirmabesenyőn kisebb közösségeket alakítottak ki úgy, hogy a fogvatartottakat szintenként helyezik el.**

** **Konkrét bővítési lehetőség és szándék a bernátkúti alegységben van, továbbá a mélykúti alegységben a női fogvatartottak jelenlegi elhelyezési körülményei lehetővé teszik a létszám emelését, melyre a szándék szintén megvan.**

Valamennyi zárkában vagy részlegen az intézeti átlaghoz képest komfortosabb elhelyezést igyekeztek kialakítani. Televízió volt a zárkákban, sőt a kedvezőbb elhelyezés érdekében a Budapesti Fegyház és Börtönben mind az öt zárkában hűtőszekrényt is elhelyeztek. A zárkák és foglalkozatók, közösségi helyiségek „otthonosabb" megoldását a fogvatartottak is érzékelték és értékelték, valamennyien az elhelyezésük javulását emelték ki a megjelölt pozitívumok közül. Az intézetek további – elektronikus eszközökkel kívánták emelni az elhelyezés színvonalát, ilyenek voltak: HiFi torony, CD lejátszó, videó-magnó, nagyképernyős televízió, filmek, kazetták, CD lemezek biztosítása.

A mintavétellel kapcsolatos kérdések

A mintavétel tervezésekor az intézetekben körültekintően jártak el: a fogvatartott vagy más illetéktelen személy nem tudta a vizsgálat idejét. A minták vételére változó gyakorlatot alakítottak ki. Egyes intézetekben mindenkinek egy időben (egy napon) kellett mintát szolgáltatnia, míg a második változat szerint különböző napokra tervezték az ellenőrzéseket. (Mindkét változat megfelelően tudja biztosítani a mintavétel váratlan és kiszámíthatatlan voltát, sikeres végrehajtását.)

A Baracskai Országos Büntetés-végrehajtási Intézetben, a Márianosztrai Fegyház és Börtönben, továbbá a Pálhalmai Országos Büntetés-végrehajtási Intézetben az

ABOTT Uv spektrofotométert, a Kalocsai Fegyház és Börtönben, valamint a Nagyfai Országos Büntetés-végrehajtási Intézetben a tízfaktoros, a többi intézetben az ötfaktoros drogtesztet választották a kábítószer-fogyasztás kimutatására. Kivételt jelentett a Szegedi Fegyház és Börtönben alkalmazott teszt, mely nyálminta-vétel alapján történt.

A drogfogyasztás kimutatására irányuló vizsgálatokat az intézetek a Módszertani Útmutatóban foglaltak szerint hajtották végre. A drogszűrést minden, a kábítószer-prevenciós csoportban elhelyezett fogvatartottnál a behelyezés előtt elvégezték. A továbbiakban – ahol már több mint egy hónappal az ellenőrzés időpontja előtt kezdte tevékenységét a kábítószer-prevenciós csoport – havonta, szúrópróba-szerűen került sor a drogvizsgálatra.

Több intézetben volt pozitív eredmény, de a később végrehajtott vizsgálatok, nyomozati eljárások egyetlen egy alkalommal sem támasztották alá a kábítószer-fogyasztás tényét: az esetleges pozitív eredmény minden esetben valamilyen legálisan bevett gyógyszer hatása jelentkezett. Az utóbbi esetekben nem kellett a büntetőfeljelentést megtenni. (Volt olyan pozitív teszteredmény, amely a mákos tészta fogyasztásával volt kapcsolatban.)

Bevált gyakorlat az intézetekben, hogy a mintaadást a WC-ben hajtják végre, ekkor az ajtókat nyitva tartják, és ezzel gondoskodnak a szükséges kontrollról, amelyet a vizsgálaton eddig résztvevők nem kifogásoltak. A Fiatalkorúak Büntetés-végrehajtási Intézetében kialakított körülmények biztosítják leginkább az intimitást és a minta manipulálásának kizárását: a WC-ben felszerelt pissoir vízöblítő szelepének karját leszerelik a mintavétel idejére, így a vizelet hígítására a fogvatartottnak nincs módja.

A drogtesztelés eddigi tapasztalatai alapján az ötfaktoros Multi-Drog teszt alkalmazása látszik a legcélszerűbbnek, amely a vizeletmintából mutatja ki az esetleges kábítószer-fogyasztást. 2004. szeptember 30-áig 1093 esetben végezték el a drogtesztet. (A fotométeres eljárás és a 10 faktoros teszt túlzottan érzékeny, nagyobb a valószínűsége a fals pozitív teszteredményeknek, a műszeres eljárás ezen kívül drágább, és a teszt elvégzése lényegesen hosszabb időt igényel, mint a tesztcsíkos módszer. A nyálminta biztosítása körülményes.)

Korábban felmerült, hogy a tesztekkel való takarékoskodás jegyében a vizeletmintákat összeöntik, és a keverékből végzik a drog meghatározást. Ez az eljárás szakmailag semmiképp nem fogadható el.

Fogvatartotti programok

Speciális prevenciós programok

Tekintettel arra, hogy lényegében két intézet kivételével a speciális prevenciós programokat külső segítség igénybevételével oldják meg, csak részleges betekintése van a személyi állománynak a civil szervezetek és személyek a munkájába, mert a speciális programokat biztosítók az általános gyakorlat szerint nem kérik a jelenlétünket

a foglalkozásokon, sőt gyakran éppen ellenkező irányú kérelem. Akceptálható indokokkal erősítik meg a kérésüket az előadók, illetve a programokat vezetők. Általános hivatkozni arra, hogy: a büntetés-végrehajtási személyzet előtt a fogvatartott nem „nyílik" meg; a csoport munkájában a személyzet jelenléte gátló tényező, mivel a csoport tagjai nem tudják gondolkodásukban a hivatásos állomány általuk vélelmezett negatív státusát kizárni, bizalmatlanok stb. Mindezek ellenére fontos, hogy alapinformációval rendelkezzen az intézet arról, hogy milyen munka folyik a csoportban, ezért a fogvatartottak véleményét rendszeresen kikérik, illetve meghallgatják. Lényeges eleme a külső előadók és szervezetek munkája kontrollálásának, hogy a foglalkozások lényegre törő tematikáját előre elkérik, és folyamatos a konzultáció a prevenciós részlegen belül folyó munkáról.

A Fiatalkorúak Büntetés-végrehajtási Intézete rendkívül kedvező helyzetben van a speciális programok szervezésében és végrehajtásában, hiszen az intézetben pszichológiai osztály működik, vezetője az érintett probléma kezelésére is rendelkezik megfelelő szakmai képzettséggel. A programokat heti rendszerességgel szervezik, építve a fiatalkorúak további szabadidős tevékenységére.

Az intézeti foglalkozások jelentős része a kábítószerek ismeretére, azok káros hatásaira, illetve a kábítószerfüggés pszichés és fiziológiai folyamataira terjednek ki. A programokat, csoportos beszélgetéseket heti, kétheti rendszerességgel tartják meg a 2003-as év végén 2004 évre biztosított keretből. E tekintetben ki kell emelni a Baracskai Országos Büntetés-végrehajtási Intézetet, ahol pályázatukkal tudták beindítani a speciális csoportot, majd a további működéshez szükséges keretet már az országos parancsnokság biztosította.

Általános gyakorlat szerint, tematikusan felépülő, több hónapos kurzusokat tartanak, így meg van az esélye annak, hogy a csoportban folyamatosan bent maradók visszatérő témájú foglalkozásokon vesznek részt.

A Szegedi Fegyház és Börtönben speciális, a többi intézettől eltérő gyakorlatot alakítottak ki. A civil szervezet, mellyel együttműködési megállapodást kötöttek, már a fogvatartottak kiválasztásában is részt vesz, illetve a további programokat is ők tartják meg. Különleges a csoport összetétele is, mivel a fogvatartottak többsége az életfogytiglani ítélettel rendelkezők köréből kerül ki, és emiatt a további behelyezés szinte csak a férőhely bővítésével lehetséges, mivel a hatályos szabályozás, illetve jogszabály a kihelyezés lehetőségét a fogvatartott magatartásához köti.

Foglalkozások, munkavégzés, szabadidős tevékenység

A kábítószer-prevenciós körleten folyó munkának, foglalkozásoknak alapvetően a kábítószer témakör köré kell csoportosulnia, de a programok köréből nem szabad kizárni az ettől eltérő foglalkozásokat, szakköröket sem. Mindenképpen támogatni kell a munkavégzést és a fizikai állapot megőrzését segítő szabadlevegős programokat. Az intézetekben kiemelt figyelmet fordítanak arra, hogy a foglalkozások egymásra épüljenek, és ne csak a kábítószert mint problémakört érintsék, hanem az egyéb készségeket is fejlesszék.

A vizsgálatok során tapasztalható volt, hogy minden intézetben különböző kiegészítő foglalkozásokat, képzéseket és szakköröket szerveztek:

- tornaszakkör,
- kerámia-szakkör.
- önismereti csoportfoglalkozás
- iskolai oktatás
- főzőkonyha
- szaktanfolyamok
- kézimunka-kör.
- filmvetítés
- zenehallgatás

További feladatok a kábítószer-prevenciós körletek hatékonyabb működése érdekében

A Rendelet 76/C. §-a alapján az elítéltet a prevenciós részlegből akkor lehet – egyben kell is – kihelyezni, ha kéri, ha pozitív eredményt produkál, illetve amennyiben súlyos fegyelemsértést vagy bűncselekményt követ el. E szabályozás alapján a normakövető fogvatartott hosszú ideig, akár évekig a csoport tagja lehet, élvezi a részére biztosított kedvezményeket (pl. a Szegedi Fegyház és Börtönben, ahol több életfogytig tartó szabadságvesztést töltő fogvatartottat helyeztek be a csoportba). Ezért indokolt megvizsgálni a program bővítésének a lehetőségét úgy, hogy a fogvatartottakat ugyan a programból nem zárjuk ki, de a csoportból, a közös zárkából vagy körletről kihelyezzük. Részükre egy minimál programot továbbra is biztosítanánk, illetve kisebb, enyhébb kedvezményeket adnánk. Ezeknek a feltételeit az intézetek továbbra is saját hatáskörükben, a helyi adottságoknak megfelelően alakítaná ki. Természetesen a mintavétel esetükben sem hagyható el, így továbbra is havi egy alkalommal a testváladék „leadását" és annak vizsgálatát meg kell oldani.

A Rendeletben meghatározottakat végrehajtják az intézetek, pozitív teszteredmény (a drogteszt alapján az elítélt szervezetében kábítószer mutatható ki), bűncselekmény esetén kihelyezik a fogvatartottakat a csoportból. Eddigi tapasztalatok alapján a kihelyezéseket korainak minősíthetjük, hiszen a későbbi vizsgálatok egyetlen egy alkalommal sem támasztották alá a drogtesztek eredményét, a kábítószer fogyasztását a hatóságok nem állapítottak meg. Ennek megfelelően fontos, hogy a kihelyezésre csak akkor kerüljön sor a jövőben, ha az intézeti feljelentést követő büntetőeljárásban állapítják meg a kábítószer jelenlétének tényét. A gyanú megfogalmazásával még nem valósul meg a Rendeletben szabályozott büncselekményi kitétel, azt az ügyészségnek vagy a bíróságnak kell megállapítania.

Természetesen pozitív teszt eredmény alapján a feljelentést továbbra is meg kell tenni, a fegyelmi eljárást is kezdeményezni, majd azt felfüggeszteni szükséges. A kihelyezés alapját képezi továbbra is bármilyen egyéb, a kábítószerrel nem kapcsolatos bűncselekmény vagy súlyos fegyelmi vétség elkövetése.

Szükséges, hogy az intézetek teljes körű ismeretekkel rendelkezzenek a csoportok munkájáról, legyenek tisztában azzal, hogy a külső segítők milyen témájú foglalkozá-

sokat tartanak, ezért a szerződésekben ki kell térni a tematikára vagy a foglalkozások témájának rögzítésére, az óraszámokra és azok heti/havi gyakoriságára. Ez természetesen nem azt jelenti, hogy a terápiás csoportfoglalkozásokon a személyi állománynak ott kell lennie folyamatosan, hanem eseti jelleggel, a civil szervezetekkel egyeztetve egy olyan szakembert szükséges kijelölni (nevelő/pszichológus/pszichiáter/lelkész), aki kellő rendszerességgel hospitál a foglalkozásokon.

Az eddigi tapasztalataink alapján kétségtelenül megállapítható, hogy a prevenciós részlegek működtetése jó kezdeményezésnek bizonyult, hasznos eleme a büntetés-végrehajtás drog-stratégiájának. A tapasztalatokra építve – ha további források rendelkezésre állnak – mindenképpen lépéseket kell tenni annak érdekében, hogy további bv. intézetekben is létesüljenek prevenciós részlegek, hiszen a jogszabályi háttér bemutatásánál is kiemelésre került a 1129/2004. (XI. 24.) Kormányhatározat, mely a feladatainkat továbbra is meghatározza. A prevenciós részlegek kialakításának, működésének feltételeit 2003-ban, illetve 2004-ben a már jelzett forrás felhasználásával lehetett megteremteni, de a 2005 évi feladat végrehajtása már a bv. szervezet költségvetését terheli. Ezen ok miatt a fejlesztésnek csökkenő az esélye – természetesen azt kizárni sem lehet –, ebből következően elsősorban a szakmai munka színvonalának további emelésével lehet újabb sikereket elérni.